

завжди спалахує образ ясної, вічно юної ватри, – зізнається письменник Петро Панч. – Вона, мов неопалима купина, палає незгасно на вітрах історії, а все нові й нові покоління людей підступають до неї, тягнуться до її очисного полум'я і, нагрівшись, відходять з просвітленою душею” [7, с. 67].

Отже, найважливіше усе ж – просвітлення душі, бо лише з такою душею людина випромінюватиме і світло знань, і світло моральності. В. Гюго був переконаний, що „виховання – справа сумління, освіта – справа науки; в людині, яка уже сформувалася, обидва ці види пізнання доповнюють один одного” [7, с. 452]. А одне без другого іноді буває навіть небезпечним як для самої людини, так і для суспільства, бо як казав Ж.-Ж. Руссо і підхоплював Л. Толстой, „ніколи незнання не чинить зла; небезпечна лише помилка, помиляються ж люди не тому, що не знають, а тому, що вдають із себе знавців”. Так знову підходимо до відповідальності за те, як людина може і повинна скористатися знаннями. Знаннями не лише з конкретних галузей науки, навчальних дисциплін, а знаннями Закону, який Христос прийшов не зруйнувати, а удосконалити. Оцю місію удосконалювати він залишив на землі для Апостолів, вони ж передали священнослужителям. Ні, ні, не скажемо, що вони „передали” учителям. Просто учитель закону Божого, цебто катехит, і учитель законів світських відповідно в теологічному та науково-пізнавальному аспектах мають один об'єкт просвітництва – дитину, і одне завдання – зробити з неї Людину високоморальну і освічену.

Література

1. Біблія, або Книги Святого письма старого й нового заповіту. – М., 1988.
2. Бабич Н.Д. Інноваційні ідеї сучасної педагогіки в ретроспекції педагогічної спадщини // Українська педагогіка на межі тисячоліть. – Ів.-Франківськ, 2003.
3. Бабич Н. Катехитика і загальна педагогіка про традиції і перспективи мовної освіти // Південний архів: Зб-к наук. праць. Філологічні науки. – Вип. XXIV. – Херсон: ХДУ, 2004.
4. Великий молитовник. – К.: Воскресіння, 1992.
5. Данило (Ковальчук), митропол. До питання про суспільну цінність і науковий статус теології // Гуманітарна освіта: фактор світової цивілізації. Матеріали міжнар. Наук.-практ. конф. – Ч. 1. – Чернівці, 1997.
6. Русова С. Система Монтессорі // Русова С. Вибрані твори. – К.: Освіта, 1996.
7. Розум серця: Мир нравственности в высказываниях и афоризмах. – М., 1990.
8. Слово про вчителя / Упор. і автор вст. ст. Губко О.Т. – Вид. 2, перероб. і доп. – К., 1985.
9. Степанян Е. Детство в безрелигиозном мире // Детская литература. – 1990. – № 12.

Summary

Nadia Babych

The problem of teacher-pupil by the Bible and nowadays

The conscious non-fulfilment of one's professional duties is a sin in direct and figurative sense. In New Testament we find a lot of explanations of many pedagogical problems. Only the person with enlightened heart will shed light of knowledge and morality.

УДК 22.06:801.73

© Іван Остащук
м. Київ

РЕЛІГІЙНИЙ ТЕКСТ У КОМУНІКАЦІЇ ЕТНОКОНФЕСІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті аналізується роль трансдисциплінарного поняття тексту в релігійних комунікативних процесах у контексті етноконфесійного середовища. Досліджується значення релігійного тексту у породженні та передачі змісту інформації, що уможливорює адекватне взаєморозуміння учасників етноконфесійного полілогу.

Ключові слова: текст, комунікація, етноконфесійне середовище, символ, дискурс.

Актуальність дослідження. У комунікативних процесах етноконфесійного середовища виразно виділяється системно-семантичний потенціал релігійних символів і знаків, що виступають важливими засобами текстотворення. Трансдисциплінарний дискурсивний аналіз релігійного тексту дозволяє репрезентувати основні риси картини світу в тій чи іншій культурно-релігійній парадигмі. Це особливо важливо у практичній та теоретичній площині діалогу культур і релігій.

Попри беззаперечну різницю логіко-поняттєвого змісту, моделей антропологічного простору, прагматичних навантажень символіко-комунікативних номінацій мови та релігії, можемо прийняти думку Е. Кассірера, котрий зазначив, що «ми живемо в словах мови, в образах поезії та образотворчого мистецтва й у формах музики, в галузі релігійних уявлень, релігійної віри. І тільки тут ми «знаємо» один одного» [7, с. 83].

Мова виступає основним носієм смислу, тоді як завданням релігії є пошук сенсу життя, адже «віра – не довільне припущення, яке базується лише на чужому авторитеті або навіть на запереченні розуму. Навпаки, віра в Бога – це розкриття глибинної сутності розуму як такого, його божественної необхідності, що перевищує будь-яку самовільність» [16, с. 116].

У контексті діалогу культур, до діапазону котрого належить як культура одного етносу, так і різних націй у своїх головних виявах, взаємовпливи різних релігій виступають як одні з найвиразніших сегментів означених процесів. На думку Е. Кассірера, це суперечка між удаваним *Я* та узагальненим *Ти*, що пояснюються через антиномію «свое-чуже» [Див.: 7].

Проблема функціонування релігійного тексту в контексті поліфонічної етноконфесійної комунікації потребує докладного комплексного аналізу, що передбачає залучення поняттєво-категоріального інструментарію ряду гуманітарних наук. Як зазначає український релігієзнавець Ірина Богачевська, до проблемного поля релігієзнавства належать питання кодифікації сакральних текстів, перекладу священних текстів іншими сакральними або світськими мовами, семіотика релігійного ритуалу та культу як текстів певної духовної традиції [5, с. 17–18].

Поняття тексту аналізується в інтердисциплінарному аспекті на стику лінгвістики, літературознавства, естетики, семіотики, мистецтвознавства. У релігієзнавчій науці текстологічна проблематика мало досліджувалася, хоча науково-теоретичний та практичний потенціал її вельми значний.

Метою представленої статті є розгляд семантичного діапазону поняття тексту в комунікативних релігійних процесах етноконфесійного середовища. Відповідно, основними **завданнями** визначено такі:

- подати узагальнене поняття тексту й комунікації;
- визначити роль тексту в загальній системі культури;
- виділити роль тексту в релігійній комунікації.

Рівень розробки проблеми. Теоретичною основою нашого дослідження є праці Р. Барта, Ф. Бацевича, М. Бахтіна, І. Богачевської, С. Кримського, Ю. Лотмана, П. Рікера та ін., в яких розглядалися різні засади проблематики тексту. Однак, визначення ролі поняття тексту в релігійних комунікативних процесах (у своєму трансдисциплінарному аспекті) не піднімалося у релігієзнавчій науці.

Передусім слід з'ясувати саме поняття комунікації, котрим оперують чимало суспільних наук.

Попри те, що часто, як в побутовому мовленні, так і в науковій літературі, поняття «спілкування» та «комунікація» ототожнюються, вони між собою різняться. Перше з них є більш загальним, а друге – конкретним, що позначає собою лише один з типів спілкування.

За визначенням Ф. Бацевича, «спілкування – сукупність зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів (класів, груп, особистостей), у яких відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками та результатами діяльності» [4, с. 27]. Це поняття охоплює різноманітні процеси взаємодії людей в інформаційному (обмін інформацією), інтерактивному (зв'язки та впливи учасників) та перцептивному (сприйняття органами чуттів) виявах.

Натомість, комунікація, як «смісловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії; обмін інформацією в різноманітних процесах спілкування» [4, с. 28], зазвичай, пов'язана тільки з інформаційним зв'язком.

У нашому дослідженні акцентуємо увагу на семіотичних системах комунікації, в яких її учасники оперують символічно зашифрованими повідомленнями, що також є одним із видів операцій з інформацією.

Сучасний німецький лінгвіст Е. Гроссе вважає, що в широкому розумінні «комунікація є акцією спілкування за допомогою знаків (мовних і немовних), що слугує меті передавання інформації незалежно від способу та намірів» [4, с. 28].

Ф. Бацевич виділяє такі основні функції комунікації в суспільстві:

- вона є одним із найважливіших чинників формування суспільства;
- виступає найбільш важливим «механізмом» соціалізації особистості, пов'язаної з конкретним етносом, культурою, історією, психологією, ментальністю тощо;
- саме комунікація виділила людину з тваринного світу, «прив'язавши» засобами референції, тобто виділення, до навколишнього світу;
- вона виступає засобом корекції соціального вияву індивіда або групи;
- забезпечує існування та передавання соціальної пам'яті;

– сприяє синхронізації життя суспільства у часі та просторі [Див.: 4, с. 29].

М. Бахтін саму природу мистецтва розумів у комунікативному аспекті, що володіє власними знаками та символами [Див.: 6].

Якраз релігійна комунікація виступає однією з найважливіших форм семіотичної природи мови, крізь яку людина виражає своє відношення до надприродного та сприймає себе в цьому світі.

Рівень релігійної самосвідомості та знання основних принципів віровчення, що дозволяє дешифрувати окремі субтексти (дискурси) та повідомлення, уможлиблює подолання розриву в часі між процесом створення тексту, його введенням у комунікативну ситуацію та сприйняттям реципієнтом як комунікативного цілого. Цим забезпечується одна з основоположних ознак релігії, адже «вміння однаковим (або хоча б подібним) чином розшифрувати повідомлення, передані в даному релігійному співтоваристві, виявляти в них смисли, які визначають всю його життєдіяльність, використовувати стандартні зразки поведінки, що задаються цими повідомленнями тощо – забезпечують рамки, у яких кожний член релігійного співтовариства відчуває свій зв'язок з іншими віруючими, сприймає себе як елемент єдиного цілого, переборюючи тим самим «страх самотності й занедбаності» [5, с. 177].

Слід відзначити, що повністю незмінних, сталих семіотичних текстів немає, межа замкнутого світу семіозису та позасеміотичної реальності є цілком проникною. Відповідно, відбувається двосторонній процес: позасеміотичні вторгнення приносять із собою певну динаміку, трансформуючи текстовий простір, але водночас і самі змінюються. Семіотичний простір із різною інтенсивністю викидає з себе культурні фрейми, що певний час можуть перебувати в неактуалізованому стані, але в якийсь момент (у контексті дихотомії «традиція-новаторство») реінтерпретуються (чи реміфологізуються) в новому культурному континуумі. Двосторонній процес обміну з позасеміотичним простором становить важливий чинник соціокультурної динаміки [Див.: 10, с. 177–178].

Дешифрування релігійних текстів як окремих комунікативних одиниць уможлиблює взаємодію тексту та його реципієнта. Осмислене сприйняття релігійних текстів вельми важливе, адже «опосередкований характер текстової комунікації, розрив у часі між утворенням тексту, його введенням у комунікацію та його сприйняття поряд із складністю його будови перетворює на самостійну проблему стикування цих фаз, і, таким чином, постає питання про комунікативну ефективність тексту та текстової комунікації в цілому» [17, с. 6].

У широкому значенні текст – це «зв'язна та повна послідовність знаків» [21, с. 822]. Із загальнофілософського погляду, «текст виступає як матеріальна оболонка ідеальних результатів людської діяльності» [8].

Р. Барт однією з особливостей структуралізму й семіотики відзначає використання терміну «текст», що в свою чергу витісняє поняття «твір». Науковець подає семантичний діапазон цієї категорії сучасної гуманітарної науки, відзначаючи такі його ознаки: функціонування лише в мові, дискурсі, динамічність та змінність; виключення вузької та сталої класифікації, зокрема жанрової; імпліцитне чи експліцитне пізнання тексту досягається через знаково-символічні коди; полісемантичність, «множинність сенсу», рух значень, взаємопереплітання та «вибух, розщеплення усіх сенсів»; відсутність монолітної цілісності, можливість самостійного функціонування окремих частин; скорочення «дистанції між письмом і текстом», «гра із самим текстом», коли читач «грає у Текст (як у гру), потім він ще й *грається* Текстом»; відчуття задоволення реципієнтом «без почуття відчуженості», дистанції [1, с. 491–497]. Проте теоретик структуралізму усвідомлює обмеженість метамовного характеризування властивостей тексту, порівнянь його із твором – традиційною категорією естетики: «Слово про Текст повинно бути тільки текстом, його пошуком, текстовою працею, тому що Текст – це такий соціальний простір, в якому не сховається жодна мова і жодний суб'єкт, який промовляє, не буде суддею, господарем, політиком, сповідником, дешифрувальником, і теорія Тексту невпинно зливається з практикою письма» [1, с. 496].

Порівнюючи підхід Ф. де Соссюра, котрий прагнув подолати «різномірність» людської мови вибором рівня смислу на початку наукового аналізу (таким чином будував систему мови), Р. Барт відзначає, що також і «в тексті, вже на вторинному рівні дискурсу, одночасно розгортаються численні коди, що не одразу піддаються систематизації, а ще точніше, *найменуванню*» [2, с. 402]. Теоретик передусім пропонує розглядати текст під семантичним, змістовим (тематичним, символічним, ідеологічним тощо) кутом зору. Далі дослідник має прослідкувати, розшифрувати, інтерпретувати раніше намічені коди, а також відшукувати, виявляти інші. Подальшим завданням буде «взірвати текст, розсіяти первісну хмару смислів, первісний образ змісту. Структурний аналіз спрямований не на істинний смисл тексту, а на його множинність; тому робота наша повинна полягати не в тому, щоб, відштовхуючись від форм, розпізнавати, висвітлювати та формулювати

зміст (для цього жоден структурний метод не є потрібний), а в тому, аби, навпаки, розсіювати, розсувати, приводити в рух первісно даний зміст під впливом науки про форми» [2, с. 412].

Ю. Лотман у загальній системі культури вбачає основну роль текстів в адекватній передачі значень та породженні нових смислів. Накопичення текстів у культурі не є хаотичним, а складною, ієрархічною, злагодженою системою. При цьому її «складність стосовно осі «однорідність/неоднорідність» така, що будь-який текст неминуче постає мінімально у двох перспективах, як включений до двох типів контекстів. Із одного погляду, він виступає як однорідний з іншими текстами, з іншого, – як такий, що випадає з ряду, «дивний» і «незрозумілий» [15, с. 588–589]. Саме проблема діалогу різнорідних текстів лежить в основі теми «текст у тексті», у якій «відмінність у закодованості різних частин тексту стає виявленим чинником авторської побудови і читацького сприйняття тексту» [15, с. 589]. Ю. Лотман загалом культуру називає текстом, «однак надзвичайно важливо зазначити, що це складно побудований текст, він розпадається на ієрархію «текстів у текстах» і творить складні переплетення текстів» [15, с. 594].

Приймаючи лотманівську тезу про «поліглотизм культури», варто відзначити, що тексти культури переважно зашифровані принаймні двома семіотичними системами (наприклад, поєднання слова і жесту - ритуальний танець), якщо оминати тексти, створені штучними мовами або ж спеціально створювані навчальні ілюстративні матеріали. Крім того, текст у власній синхронності різними своїми пластами може бути закодований мовами різних часових і просторових зрізів [14, с. 142–143].

Адекватна інтерпретація певного тексту, зокрема релігійного, вельми важлива, бо ж «ми сприймаємо тлумачення, вироблені нами самими, як основу для своїх дій; вони наділені властивістю узгоджуватися між собою з урахуванням нашого тлумачення власного «я» [20, с. 202].

Загалом у класичному (пов'язаному передусім з антропологією Леві-Строса) структуралізмі «текст позначений у вигляді завдання – як досліджувана сукупність культурних кодів, у відповідності з котрими організовується знакова багатоманітність культури» [21, с. 822].

До найважливіших функцій текстів (як і семіотичних систем), окрім комунікативної, є смислотворча, що виступає «не в якості пасивної установки наперед даного смислу, а як генератор смислів» [14, с. 144]. Прикладом виступають наукові факти, коли не мова передуює тексту, а саме текст (як і його контекст) вимагає свого дешифрування (достатньо часто дослідники архаїчних культур мають перед собою певний текст, що потребує реконструкції гіпотетичним кодом). Далі можемо говорити про творчу функцію тексту, який, «будучи семіотично неоднорідним, вступає в гру з дешифруючими кодами та справляє на них деформуючий вплив», а в результаті «просування тексту від адресанта до адресата відбувається зсув смислу та його приріст» [14, с. 145].

Відповідно, структуралізм має право підсумувати факт, що текст «гетерогенний та гетероструктурний, він є маніфестацією одночасно кількох сов. Складні діалогічні та ігрові відношення між різноманітними підструктурами тексту, що утворюють його поліглотизм, є механізмами смислоутворення» [14, с. 145].

Із проаналізованих характеристик тексту виводиться функція культурної пам'яті, за якою, «тексти утворюють згорнуті мнемонічні програми» [14, с. 146].

Отож, «текстовий генератор, що мінімально працює, – це не ізольований текст, а текст у контексті, текст у взаємодії з іншими текстами та з семіотичним середовищем» [14, с. 147].

Протягом тривалої практики функціонування текст стає чимраз інформативнішим, його семантичний діапазон наповнюється новими конотативними навантаженнями. Як писав Р. Інгарден, текст не помирає в межах культури, котра його створила передусім тому, що він не рівний своїй матеріальній сутності, він інтенційний, тобто співпричетний до свідомості, що його сприймає [Цит. за: 24, с. 15].

Для видатного представника філософської герменевтики П. Рікера «текст – це будь-який дискурс, зафіксований на письмі», де «фіксація письмом – це складова частина самого тексту» [18, с. 305].

М. Бахтін відзначає: системі мови у тексті «відповідає все, що повторюється і відтворюється, все, що може бути дане поза цим текстом (даність)» [3, с. 417]. Індивідуальність та неповторність (в чому якраз і полягає його смисл) тексту «стосується істини, добра, краси, історії» [3, с. 417]. Вчений називає специфіку гуманітарного мислення діалогічністю особливого виду: «складний взаємозв'язок *тексту* (предмет вивчення та обдумування) і створюваного *контексту*, в якому реалізується пізнавальна та оцінна думка вченого», адже «гуманітарні науки – науки про людину та її специфіку, а не про безголосу річ і природне явище. Людина у її людській специфіці завжди виражає себе (говорить), тобто створює текст (хоча б потенційний). Там, де вивчають людину поза текстом і незалежно від нього, це вже не гуманітарні науки (анатомія і фізіологія людини тощо). Людський вчинок є потенційним текстом і може бути зрозумілим (як людський вчинок, а не фізичне явище) тільки у діалогічному контексті свого часу (як репліка, як смислова позиція, як система мотивів)» [3, с. 417–418].

У комунікативній лінгвістиці «текст – результат спілкування (інтерації та трансакції), його структурно-мовна складова і одночасно кінцева реалізація; структура, в яку втілюється «живий» дискурс після свого завершення» [4, с. 147]. Правда, внаслідок інтерпретаційного індивідуального сприйняття адресатом він наповнюється новими конотаціями, тобто перетворюється на дискурс.

У літературознавстві «текст (лат. *textum*: тканина, зв'язок, побудова) – структурно цілісна та семантично завершена авторська праця, що становить зв'язну послідовність знаків, повне лінійне висловлювання; повідомлення, документи, відтворені на письмі або поліграфічним способом» [9, с. 465].

Аналіз поняття тексту особливе місце займає в науковій традиції семіотики, що ґрунтується на вченні Ф. де Соссюра та празької школи і ставить в основу «антиномію мови та мовлення (тексту)», що «виразилося у намаганні розглядати окремий комунікативний акт – обмін повідомленням між адресатом та адресантом – як першоелемент та модель будь-якого семіотичного акту» [12, с. 11]. Засновник тартусько-московської структуралістської школи Ю. Лотман виводить поняття семіозису (за аналогією до поняття ноосфера, що ввів у науку В. Вернадський) як «певного семіотичного континууму, заповненого різнотипними семіотичними утвореннями, що перебувають на різному рівні організації», адже «чіткі й функціонально однозначні системи в реальному функціонуванні не існують самі по собі, в ізолюваному вигляді» [12, с. 11–12]. Правда, якщо ноосфера володіє матеріально-просторовим буттям, охоплюючи частину нашої планети, то простір семіосфери має абстрактний характер. Проте це не є художня метафора, адже «маємо справу з певною сферою, що володіє тими ознаками, котрі приписуються замкнутому в собі простору» і «лише всередині такого простору виявляється можливим реалізація комунікативних процесів та вироблення нової інформації» [12, с. 12]. Вчений вважає більш доцільним розглядати семіотичний універсум як «єдиний механізм (якщо не організм)», «велику систему», що називається семіозисом» протиставляючи розгляд семіотичного простору як сукупності окремих текстів та імпліцитних одна до одної мов [12, с. 12].

Серед основних ознак семіосфери Ю. Лотман виділяє наступні:

- обмеженість – семіосфера «не може торкатися з іносеміотичними текстами або не-текстами. Для того, щоб вони для неї отримали реальність, їй необхідно перевести їх на одну з мов її внутрішнього простору або семіотизувати факти. Таким чином, точки межі семіосфери можна уподібнити до чуттєвих рецепторів, які переводять зовнішні подразники на мову нашої нервової системи, або блокам перекладу, що адаптують даний семіотичній сфері зовнішній для неї світ» [12, с. 13];
- семіотична нерівномірність – «семіотичний простір характеризується наявністю ядерних структур (частіше кількох) з виявленою організацією та більш аморфним семіотичним світом, що тяжіє до периферії, в котрій ядерні структури занурені. Якщо одна із ядерних структур не тільки займає домінуюче положення, але й піднімається до стадії самоопису і, відповідно, виділяє систему метамов, за допомогою котрих вона описує не тільки саму себе, але й периферійний простір даної семіосфери, то над нерівномірністю реальної семіотичної карти надбудовується рівень ідеальної їй єдності. Активна взаємодія між цими рівнями стає одним із джерел динамічних процесів всередині семіосфери» [12, с. 16].

Семіотика культури розширює первісне поняття тексту як висловлювання на якійсь певній мові, адже для того, щоб те чи інше повідомлення можна було визначити як «текст», воно повинне бути закодоване, принаймні, двічі, наприклад: молитва належить водночас і природній, і релігійній мові. Ю. Лотман прослідковує генезу поняття тексту: історично первісним було висловлювання природною мовою, потім відбувалося перетворення його в закодовану вторинною мовою ритуалізовану формулу – текст.

Наступним етапом було поєднання текстів на принципово різних мовах, скажімо, вербальна формула та релігійно-ритуальний жест. При появі художніх текстів багатоголосий матеріал репрезентувався мовою певного виду мистецтва.

Далі динаміка художніх текстів мала дві основні тенденції: на підвищення їх цілісності й герменевтичності та збільшення «внутрішньої семіотичної неоднорідності, суперечливості твору, розвиток у ньому структурно-контрастних підтекстів, що мають тенденцію до все більшої автономії» [13, с. 5].

Ю. Лотман у дослідженні моделей комунікації виділяє їх основоположну схему, яка охоплює всі комунікативні ситуації: «той, хто передає – повідомлення – той, хто приймає». Якщо вести мову про автокомунікацію (у теорії семіотики, зокрема в тлумаченні тартусько-московської школи, це поняття визначається так: 1) тип інформаційного процесу в культурі, організований як така передача повідомлення, вихідною умовою котрої є ситуація співпадіння адресата та адресанта; 2) напрям «Я – ВІН», в якому «Я» – це суб'єкт передачі, володар інформації, а «ВІН» – об'єкт, адресат), то вона розглядається також у контексті представленої схеми як окремий її вид, різниця полягає лише в тому, що просторовий розрив між адресантом і адресатом замінюється часовим. Отож, існують дві моделі

комунікації: «Я–ВН» та «Я–Я» (за Л. Виготським, «внутрішнє мовлення»). Перша з них називається «зовнішня», а друга – «внутрішня». Ю. Лотман зазначає, що кожна із цих систем існує не окремо, а разом, становлячи єдиний організм комунікації, котрий складається з двох співвіднесених структур.

Зовнішня комунікація будується за такою схемою: даність коду – введення тексту, що закодовується в його системі, – передавання – декодування. Ідеальним варіантом є той, коли текст при вході та виході співпадає (має місце зменшення інформації). При цьому код становить у схемі константу, а текст – змінну.

Внутрішня комунікація представляється за наступною схемою: даність тексту, закодованого у певній системі, – введення іншого коду – трансформація тексту. Тут код становить змінну, тексти при вході та виході різняться (констатується збільшення інформації в тексті за рахунок його взаємодії з новим кодом). Внутрішня комунікація поділяється на мнемотичну (повідомлення собі з метою збереження інформації, котра вже наявна) та інвенційну (повідомлення собі з метою отримати приріст інформації).

Варто відзначити, що структура мов зовнішньої та внутрішньої комунікації відрізняється.

«Зовнішня» мова будується на основі знаків, що структуруються в ланцюжки, протяжність котрих є обмеженою, оскільки поєднані різноманітні елементи.

«Внутрішня» мова тяжіє до елементів передачі інформації, що отримують семантичне наповнення лише як частина певної послідовності; оскільки її елементи еквівалентні, то синтагматика будується за принципом поєднання однакових сегментів, ланцюжки котрих безкінечні в перспективі розгортання змістового наповнення [Див.: 11, с. 666–668].

У релігійному семіозисі присутні обидві комунікативні моделі, що часто між собою перетинаються, взаємодоповнюються. У сучасному лінгвістичному релігієзнавстві варто розширити предметне поле текстологічних досліджень, не обмежуючи їх тільки мовознавством чи літературознавством: методологія текстового аналізу стосується не лише вербального емпіричного матеріалу, але й невербального, наприклад, релігійного живопису, ансамблів храмової архітектури, ритуального танцю, сакральних символічних систем тощо.

Окреслений вектор релігієзнавчих досліджень важливий не лише в аспекті значущості побудови теоретичних парадигм смислової багатоплановості релігійних картин світу в культурно-часових та етнологічних просторах, але також і в розкритті конструктивно-когерентного характеру емпіричного релігійного матеріалу в комплексному аналізі етноконфесійних та соціокультурних трансформацій. Саме міждисциплінарне поняття тексту в контексті розуміння основних моделей комунікації дозволяє експлікувати внутрішньоформний пласт різноманітних проявів релігійного.

Література

1. Барт Р. Від твору до тексту / Ролан Барт // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. : антологія ; за ред. Марії Зубрицької. – 2-ге вид., доповнене. – Львів: Літопис, 2001.
2. Барт Р. С чего начать? / Ролан Барт // Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика / Ролан Барт ; [пер. с фр.] ; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. – М.: Прогресс, 1989.
3. Бахтін М. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / Михайло Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.: антологія ; за ред. Марії Зубрицької. – 2-ге вид., доповнене. – Львів: Літопис, 2001.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. / Флорій Сергійович Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004.
5. Богачевська І. В. Християнська нарративна традиція: методологія філософсько-релігієзнавчого дослідження / Ірина Вікторівна Богачевська. – К.: Світ Знань, 2005.
6. Иванов В. В. Значение идей М. М. Бахтина о знаке, высказывании и диалоге для современной семиотики / Вячеслав Всеволодович Иванов // М. М. Бахтин: pro et contra. Личность и творчество М. М. Бахтина в оценке русской и мировой гуманитарной мысли. Том I / [сост., вступ. ст. и коммент. К. Г. Исупова; хронограф В. И. Лапуна]. – СПб.: РХГИ, 2001.
7. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке / Эрнст Кассирер [пер. с нем.] – М., 1998.
8. Кримський С. Текст / Сергій Кримський // Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002.
9. Літературознавча енциклопедія: у двох томах / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К.: ВЦ «Академія», 2007– . – (Енциклопедія ерудита). – Т. 2. – 2007.
10. Лотман Ю. М. Культура и взрыв / Юрий Михайлович Лотман. – М.: Гнозис; Издательская группа «Прогресс», 1992.
11. Лотман Ю. М. О двух моделях коммуникации и их соотношении в общей системе культуры / Юрий Михайлович Лотман // Лотман Ю. М. Семиосфера / Юрий Михайлович Лотман. – СПб, 2000.
12. Лотман Ю. М. О семиосфере / Юрий Михайлович Лотман // Лотман Ю. М. Избранные статьи: в трёх томах / Юрий Михайлович Лотман. – Таллинн, 1992. – Т. I.

13. Лотман Ю. М. Семиотика культуры и понятие текста / Юрий Михайлович Лотман // Структура и семиотика художественного текста. Труды по знаковым системам. – Тарту: Тартутский госуд. у-т, 1981– Вып. XII. – 1981.
14. Лотман Ю. М. Текст и полиглотизм культуры / Юрий Михайлович Лотман // Лотман Ю. М. Избранные статьи: в трёх томах / Юрий Михайлович Лотман. – Таллинн, 1992. – Т. I.
15. Лотман Ю. Текст у тексті / Юрій Лотман // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ с.: антологія // за ред. Марії Зубрицької. – 2-ге вид., доповнене. – Львів: Літопис, 2001.
16. Пфлейдерер О. Религия и религии / Пфлейдерер Отто // Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения. Антология / Пер. с англ., нем., фр. Сост. и общ. ред. А. Н. Красникова. – М.: Канон, 1998.
17. Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації / Тетяна Вадимівна Радзівська; відп. ред. М. М. Пещак. – 2-ге вид. стереотипне. – К., 1998.
18. Рікер П. Що таке текст? Пояснення і розуміння / Поль Рікер // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ с.: антологія; за ред. Марії Зубрицької. – 2-ге вид., доповнене. – Львів: Літопис, 2001.
19. Руднев В. Морфология реальности: Исследование по «философии текста» / Вадим Руднев. – М.: Русское феноменологическое общество, 1996.
20. Співак Г. Ч. В інших світах: Есеї з питань культурної політики / Гаятрі Чакраворті Співак ; [з англ. пер. Р. Ткачук, І. Супрунець, А. Кулаков]; передм. С. Шліпченко ; комент. М. Гхош. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2006.
21. Усманова А. Р. Текст / Альмира Рифовна Усманова // Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001.

Summary

Ivan Ostashchuk

Religious text on the communication of ethno-confessional enviroment

The significance of interdisciplinary concept of text on religious communicational processes in the context of ethno-confessional environment is analysed in the article. Importance of religious text on generation and conveyance of substance of information which mutual understanding of participants of ethno-confessional environment determines is proved.